

Helsinki 21.5.2014

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

Asia: Professoriliiton toiminnanjohtaja Jorma Virkkala sivistysvaliokunnan kuultavana 21.5.2014 hallituksen esityksestä Suomen Akatemiasta annetun lain muuttamisesta **HE 25/2014 vp**

Sivistysvaliokunnan varattua Professoriliitolle (jäljempänä liitto) mahdollisuuden lausua asiasta, liitto esittää kunnioittavasti seuraavan:

Keskeisintä muutoksessa on Strategisen tutkimuksen neuvoston perustaminen Suomen Akatemiaan ja siitä seuraavat ja siihen liittyvät toimet. Tämä on koko asian ydin.

Muita tärkeitä kohtia lakiluonnoksessa ovat Akatemian hallitukseen esitetyt muutokset ja tutkimusinfrastruktuurikomitea.

Liitto näkee muutoksessa pyrkimystä vääränlaiseen poliittiseen ohjailuun, jota ei voida pitää tieteen kehityksen kannalta tarkoituksenmukaisena. Ehdotettu muutos muistuttaisi 1970-luvun tilannetta.

Jäljempänä lausunnossaan liitto käsittelee muutosesityksiä tarvittavalta osin pykäläkohtaisesti.

1 § Hallinnollinen asema

Liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

2 § Tehtävät

Liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

3 § Hallitus

Lakiesityksen mukaan Akatemian hallituksen kokoonpanossa tapahtuisi suuri muutos verrattuna nykytilanteeseen. Pääjohtaja ja toimikuntien puheenjohtajat eivät enää olisi päätösvaltaisia jäseniä hallituksessa. Heillä olisi ainoastaan läsnäolo- ja puheoikeus Akatemian hallituksessa. Päätösvaltaa käyttäisivät ”Akatemiaan kuulumattomat” opetus- ja kulttuuriministeriön esittelystä valtioneuvoston nimeämät puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja jäsenet. Liitto ei pidä tätä perusteltuna.

Tiedeyhteisöllä on merkittävä vaikutusmahdollisuus valittaessa toimikuntia ja käytännössä myös niiden puheenjohtajia eli nykyisiä Akatemia hallituksen jäseniä. Ehdotetussa uudessa järjestelyssä tiedeyhteisöllä ei ole ainakaan samanlaista vaikutusmahdollisuutta hallituksen jäsenten valintaan kuin nykyisin. Uuden hallituksen jäsenten tieteellisen tason ei tarvitsisi olla yhtä kvalifioitunutta kuin nykyisen hallituksen. Liitto ei näe perustetta muuttaa hallituksen kokoonpanossa nykyistä käytäntöä ja valintatapaa, koska tieteellinen asiantuntemus tulee parhaiten esiin toimikuntien puheenjohtajien ja myös Akatemian pääjohtajan kautta.

4 § Hallituksen tehtävät

Mikäli Strategisen tutkimuksen neuvosto ja tutkimusinfrastruktuurikomitea perustetaan ehdotetulla tavalla, ovat tämän pykälän muutokset perusteltuja.

5a § Tutkimusinfrastruktuurikomitea

Liitto pitää periaatteessa kannatettavana, että tutkimusinfraan merkitys kasvaa myös Akatemian organisaatiossa. Tutkimusinfraan panostaminen on tärkeää. Jossain määrin kyseenalaista on kuitenkin, onko nimike komitea täysin oikeaan osunut ja onko nimike tutkimusinfrastruktuurikomitea liian vaikeakäyttöinen: pitäisi pyrkiä lyhyempään nimikkeeseen.

Ehdotetun komitean tehtävät on kuvattu oikealla tavalla. Koska Akatemian hallitus nimittää komitean, vaivaavat sen valintaa samat puutteet kuin itse hallituksen valintaa.

5b § Strategisen tutkimuksen neuvosto

Strategisen tutkimuksen neuvosto tulisi yhdessä valtioneuvoston kanssa käyttämään suurta taloudellista valtaa. Tätä kautta suunnattaisiin uudelleen lopulta 57 miljoonaa euroa tutkimusrahaa. Uudelleen suunnattava raha kerättäisiin muusta tutkimusrahoituksesta. Vaikka 57 miljoonaa euroa se ei ole kuin muutama prosentti koko Suomen tutkimusrahoituksesta, on sillä merkittäviä taloudellisia ja myös yhteiskunnallisia vaikutuksia. Tämä tuodaan esiin myös lakiesityksen perusteluissa.

Näinkin suuren tutkimusrahan uudelleen suuntaamisella tulee olemaan väistämättä myös henkilöstövaikutuksia, jotka ovat vaikutusten kohteeksi joutuvilla negatiivisia. Asiat voivat kääntyä valitettavasti jopa siihen suuntaan, että joudutaan epävarmuuteen ja mahdollisesti jopa henkilöstön irtisanomisiin siellä, missä määrärahat vähenevät aikaisemmasta. Lakiesityksen perusteluissa tai muissa viralliselvityksissä ei tätä henkilöstökysymystä ole pohdittu riittävästi.

Strategista rahoitusta ja tätä neuvostoa perustellaan mm. kilpailun lisäämisellä. Liiton näemyksen mukaan kilpailu rahoituksesta on periaatteessa hyvä asia. Kuitenkin suuri osa tutkimusrahoituksesta on jo nyt kilpailtua, ja kilpaillun rahoituksen osuuden kasvattaminen entisestään suhteessa yliopistojen perusrahoitukseen ei ole hyväksi. Epäselvää on, onko kaavailtu strateginen rahoitus paras muoto kilpailun toteuttamiseksi.

Strateginen rahoitus suunnattaisiin neuvoston päätöksellä tutkimukseen, jonka tarkoituksena on etsiä ratkaisuja yhteiskunnan haasteisiin. Valtioneuvosto päättäisi kuitenkin teema-alueet ja painopisteet. Tästä seuraa se, että strategisella rahoituksella tulee olemaan vahva sidos poliittiseen ohjaukseen ja hallituskausiin ja -ohjelmiin. Strateginen rahoitus ei lähde tieteellisen tutkimuksen tarpeista ja mahdollisuuksista, eikä rahoitus myöskään ole pitkäjänteistä.

On aiheellista kysyä, miten varmistetaan tieteellisen asiantuntemuksen rooli strategisen tutkimusprosessin kaikissa vaiheissa. Jo teema-alueiden valinnassa ja tutkimustarpeista päättämässä tarvitaan vahvaa tieteellistä osaamista.

Strategisen tutkimuksen rahoitusinstrumentin perustamisessa on mahdollista nähdä jopa epäluottamusta maamme tiedeyhteisöä kohtaan. Sehän on aina tehnyt yhteiskunnallisesti relevanttia tutkimusta.

Strategisen tutkimuksen neuvostoon ja rahoitukseen liittyy monia epäselviä kysymyksiä. Miten turvataan samanaikaisesti tutkimuksen yhteiskunnallinen merkitys ja korkea tieteellinen taso? Julkisessa keskustelussa on ollut esillä, että strategisen tutkimuksen hankerahoitusta voivat hakea myös yksityiset konsultti- ja selvitysyrietykset. Professoriliitto vastustaa sitä, että tutkimusrahoitusta avattaisiin niille, joilla ei ole tutkijankoulutusta. Melko epäselväksi jää myös se, miten ja koska kaavaillun uuden rahoitusinstrumentin arviointi suoritetaan.

Strategisen tutkimuksen neuvostolla tulisi olemaan valtioneuvoston määrittelemissä puitteisissa todellista vaikutusvaltaa sen kautta kulkevaan tutkimusrahoitukseen. Tämän takia olisikin ensiarvoisen tärkeätä, että neuvoston jäseniksi valittaisiin korkeimman tason tutkijoita ja tutkimuksen asiantuntijoita. Lakiesityksen mukaan valtioneuvosto nimittää strategisen tutkimuksen neuvoston opetus- ja kulttuuriministeriön ministeriön esittelystä. Tiedeyhteisöä ei mainita itse laissa valintaan osallistujana. Lakiesityksen perusteluissa todetaan kuitenkin, että ministeriö pyytää laaja-alaisesti esityksiä jäsenistä keskeisiltä toimijoilta. Näin ministeriö on tehnytkin. Mm. liitto on pyydettyä tehnyt esityksensä neuvoston jäseniksi. Strategisen tutkimusneuvoston nimittämisprosessissa esiintyy edelleen avoimia kysymyksiä.

Strategisen tutkimuksen neuvoston perustaminen merkitsisi myös sitä, että Akatemiassa olisi useita erilaisia monijäsenisiä elimiä, joiden keskinäiset suhteet ja valtasuhteet eivät ainakaan kaikilta osin ole selvät. On mahdollista, että Akatemia byrokratisoituu nykyisestä tämän takia. Tämä ei olisi hyvää kehitystä.

6 § Hallituksen jaostot

Mikäli kaavaillut uudet monijäseniset elimet perustetaan, liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

8 § Hallintovirasto

Mikäli kaavaillut uudet monijäseniset elimet perustetaan, liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

10 § Akateemikon arvonimi

Liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

12 § Tarkemmat säännökset ja määräykset

Liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

12a § Esteellisyys

Liitolla ei ole tähän huomautettavaa.

Lakimuutoksen voimaantulo

Lakiesityksen perustelujen mukaan muutoksen on tarkoitus tulla voimaan 1.7.2014, jotta strategisen tutkimuksen neuvosto voisi tehdä rahoituspäätöksiä vuoden 2015 alusta. Tavoiteltu aikataulu on haasteellinen.

Professoriliitto-Professorsförbundet

Maarit Valo

Maarit Valo

puheenjohtaja

Jorma Virkkala

Jorma Virkkala

toiminnanjohtaja